

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Miljøkrisen og landbruget i Danmark : Programdiskussion nr.2, juli 2010

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 2010

Emne:Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 8

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

Programdiskussion
Nr.2 · Juli 2010

Miljøkrisen og landbruget i Danmark

KOMMUNISTISK PARTI

Miljøkrise
og landbruget i Danmark

2010-2011

Programdiskussion

Nr.2 • Juli 2010

Miljøkrisen og landbruget i Danmark

KOMMUNISTISK PARTI

Programdiskussion
nr. 2· Juli 2010:
Miljøkrisen og landbruget
i Danmark.

Udsendt af
Kommunistisk Parti

Ryesgade 3F¹.
2200 København N
Telefon: 35 35 60 69
Mail: info@kommunister.dk
Web: www.kommunister.dk

Layout og tryk:
Forlaget Arbejderen
© juli 2010

ISBN: 978-87-89599-03-8

Miljøkrisen og landbruget i Danmark

af Anders Bjerre Mikkelsen

Til en indledning

Danmarks areal er 43.000 kvadratkilometer, hvoraf de 27.000 er landbrugsareal. Landbrugets driftsmåde har derfor afgørende betydning for miljøets tilstand.

Det, der præger landbruget mest er, at det er en kapitalistisk produktionsgren, og tilmed en, der i særlig grad rammes af tilbagevendende kriser. Her brydes modsætningen mellem på den ene side kravet om at lade markedskræfterne råde og på den anden side krav om at sikre den nationale fødevarerforsyning, miljøet og en loyal landbefolkning samt passende tilgang af arbejdskraft til byerne. Utallige beskyttelseslove, støtteordninger samt forsøg på regulering af fordelingen af jord har været forsøgt.

Kapitalismen i dens statsmonopolistiske fase har på ingen måde været i stand til at finde brugbare løsninger. Med kapitalens globalisering og dannelsen af overstatslige myndigheder er problemerne bare vokset yderligere. Dette blev tydeligt demonstreret under den globale fødevarerkrise i 2008 med voldsomme spekulationsprægede prisstigninger på korn og deraf følgende vækst af den sultende befolkning i verden.

Lidt dansk landbrugshistorie

Opløsningen af det gamle landsbyfællesskab og udskiftning af jordene tog fart i slutningen af 1700-tallet og førte til en noget atypisk blanding af godser og et stort antal gårde med selvejende bønder samt mange husmænd med små jordlodder, der gjorde arbejde for fremmede nødvendigt.

I perioden 1920-40 foretog staten omfattende udstykninger af godser til husmandsbrug. Omkring 1950 var der 1.800 større landbrug, 60.000 gårde og 130.000 husmandsbrug 1).

Herefter begyndte markedsforholdene trods alle gode hen-

sigter at æde sig voldsomt ind på husmandsbrugene og de små landbrug. I 2008 var der 14.223 heltidslandbrug og 20.027 deltidslanbrug tilbage 2).

Forpagtning af jord er nu almindelig, ligesom selskabseje vinder frem. Med moderne mekaniserede og kemiserede produktionsformer samt en vidtgående specialisering af produktionen er produktiviteten steget betydeligt. Det samme er kapitalbehovet. Ifølge økonomer er perspektivet under den aktuelle voldsomme krise for landbruget nedlæggelse af i tusindvis af små landbrug til fordel for godser, for at udnytte stordriftsfordele. Det vil antagelig samtidig betyde overgang til selskabseje som fremherskende ejerform 3) eller sagt på anden måde, at *monopolkapitalen for alvor rykker ind i landbruget*.

Monopoler i leverandør- og aftagerleddet

I Danmark er både leverandør- og aftagerleddet nok i usædvanlig grad præget af andelsforetagender, der formelt ejes af bønderne selv. Andelsbevægelsen startede så småt i 1880'erne. I 1939 var der 1.339 andelsmejerier, der behandlede 90 pct. af mælkemængden, og 87 andelssvineslagterier 4). Hertil kom rugerier, grovvareselskaber mv. Andelsformen er begunstiget på forskellig vis. Forbrugerrådets direktør, Rasmus Kjeldahl siger:

»Andelsbevægelsens særlige organisationsform har gennem årene kunnet friholde landbrugets virksomheder for en del af de krav, der blev stillet til almindelige børsnoterede virksomheder, samt sikret at andelsvirksomhederne i praksis var svære at regulere gennem konkurrencelovgivningen, især hvad angår leverandøraftalerne og fusionskontrol.« 5)

Fra midten af 1950'erne begyndte en vidtgående strukturalisering, således at vi i dag står med nogle få giganter, der hver især dominerer på deres område: DLG (grovvarer, opkøb af korn mv.), Arla (mejeri) og Danish Crown (svineslagteri). Det ser ud som om de store globalt agerende agrokoncerner, som monopoliserer såsæd og planteforædling (herunder med brug af gensplejsning) kunstgødning og pesticider (f.eks. Monsanto, BASF og Syngenta) ikke er ret synlige på det danske marked. De har danske afdelinger, men distribuerer øjensynligt deres pro-

dukter gennem eksempelvis DLG. På samme måde er udenlandske mejeri- og slagterikoncerner vidtgående holdt ude som direkte aftagere af landbrugets produkter.

Uanset ejerskabsforholdene er der mange skærmydsler mellem landbrugerne og andelsselskaberne. Mest opmærksomhed vækker de hyppige bråvallaslag om afregningspriser på svin, hvor grupper af svineavlere gør oprør mod deres slagteriledelse og kræver bedre priser under truslen om at melde sig ud og sælge til andre slagterier.

Ikke desto mindre kunne man forvente, at hovedmodsætningen ligger mellem på den ene side mejerier og slagterier og på den anden side supermarkedskæderne, som aftager den del af landbrugets produkter, der ikke eksporteres. Hvor meget denne konflikt betyder, står ikke helt klart. Landbruget repræsenteres siden 2009 af den ny magtfuld organisation Landbrug og Fødevarer med adresse på Axelborg. Den beskrives på organisationens hjemmeside i følgende ord:

»Landbrug & Fødevarer er resultatet af en fusion mellem Landbrugsraadet, Danske Slagterier, Dansk Svineproduktion, Dansk Landbrug med Dansk Landbrugsmedier og Dansk Landbrugsrådgivning, samt væsentlige dele af Mejeriforeningens aktiviteter.«

At formålet er maksimal profit, udtrykkes af formanden med følgende ord:

»...og det betyder, at vi nu med fuld vægt kan kaste os ud i arbejdet med at sikre den danske fødevareproduktion konkurrencedygtige rammer for produktionen...« 6)

Interessant er det, at man på medlemslisten finder ikke blot Arla og Danish Crown, men også landbrugets store kreditinstitutioner 7). Blandt disse er Danske Bank, hvis største aktionær ifølge hjemmesiden er AP Møller (22 pct. af aktiekapitalen) og Realdania (10 pct.). AP Møller er samtidig ejer af Dansk Supermarked. Realdania er en forening af grundejere med erklæret filantropisk formål. 41 pct. af fondens 21 mia. kr. var i 2009 anbragt i Danske Bank 8).

Det ser ud som om, at alle væsentlige led i kæden fra grund-ejer til detailhandelskæde er repræsenteret. Det ligner en kolos-

sal magtkoncentration til fordel for kapitalen, dvs. på arbejderklassens bekostning. Det gælder arbejderne klasseinteresser, det gælder arbejderne som forbrugere.

Troen på at andelsejet gør en forskel frem for rent kapitalistisk ejerskab er klart for nedadgående. At et monopol betyder højere priser erkendes af alle, undtagen af monopolerne. Arla har fået bred kritik for sine metoder til at udelukke konkurrenters mælkeprodukter fra supermarkederne og kvæle mindre mejerier. I 2006 blev Arla idømt en bøde på 5 mio. kr. for at have betalt Metro penge for at holde Hirtshals Mejeris produkter væk fra kæden 9).

Danish Crown, som slagter 90 pct. af de danske svin, kritiseres af Forbrugerrådet for sin prispolitik og forretningsmetoder 10). Koncernens grove løntrykkerpolitik over for slagteriarbejderne samt omfattende brug af udflagning til tyske slagterier, der bruger underbetalte østeuropæiske kolonnearbejdere, er jævnlige stof i Arbejderen (en søgning på Danish Crown gav 278 hits på www.arbejderen.dk).

Af relevans kan også nævnes: Dansk Landbrug modtog i 2008 8,7 mia. kr. fra EU (pr. landbrug: 193.000 kr.) i landbrugsstøtte. Der er udbredt kritik af kvaliteten af de producerede massevarer. Der er kritik af, at de danske forbrugerpriser er de højeste i EU 11). Der er kritik af landbrugets skandaløse forvaltning af miljøet, herom nedenfor. Ikke desto mindre befandt landbruget sig i 2008 i en dyb krise, der har bredt sig til adskillige banker, herom også nedenfor. Selv fra borgerlig side er der en radikal kritik af landbrugets stilling i den danske nation 12).

Landbruget afviser al kritik og kræver, at skatteyderne betaler for krisen. Afvisningen, der er formuleret nedenfor, kommer såmænd fra Fødevareministeriet, der klart ser det som sin vigtigste opgave at stå vagt om landbruget og monopolerne:

»Generation efter generation har dyrket jorden og formet det landskab, vi sætter pris på. Landmænd har passet og plejet naturen – men også udnyttet den. Danmarks natur er nemlig også et spisekammer, der har givet os mad på bordet og tilladt os at udvikle os som nation.

Vi brødføder 15 millioner mennesker, selvom vi kun er fem.

Og landbrugserhvervet har været grundlaget for de store agro-virksomheder, som Danmark nyder godt af: Danish Crown, Arla, Danisco, Carlsberg, Chr. Hansen og mange flere.« 13)

Den aktuelle krise

Indledningsvis skal erindres om, at landbruget også i starten af 80'erne blev rystet af en gældskrise, der afløste landbrugets eufori ved Danmarks indtræden i EF i 1972. Forventningen om øgede markeder og sikrede priser satte ejendoms- og jordspekulationen i gang og skabte en prisstigningsboble, der tabte luften i 1979. Det faldt sammen med, at EF sænkede tilskuddene på grund af overproduktion, og at renten steg markant.

Antallet af tvangsauktioner over landbrugsejendomme steg i perioden 1979-1981 fra 159 pr. år til 1.609. Som sædvanlig skulle skatteyderne spytte i bøssen. Over de næste fem år fik landbruget i alt 1,2 mia. kr. efter rentetilskudsloven 14).

I 2008 blev den gal igen. Forløbet ligner meget forløbet i begyndelsen af 1980'erne. Forud er gået en periode, hvor forventninger om gode afsætningsmuligheder samt de øgede muligheder for lempelige lån til lav rente fik jordpriserne til at stige, og det med hele 150 pct. fra 2003-2009, altså en ny boble 15). Dansk landbrugsjord er faktisk noget af det dyreste (men ikke det bedste) i EU 16).

Det gik side om side med en eksplosion af gælden fra 150 (i 2000) til 350 mia. kr. (i 2010) 17). Med indtjeningen er det gået den modsatte vej. I 2006 havde knap 35.000 hel- og deltidslandbrug en gennemsnitlig indtjening på 160.000 kr., i 2007 var den 40.000 kr., og i 2008 gik den i minus med 202.000 kr. Foreløbige tal for 2009 viser fortsat negative tal 18). Jeg lader Troels Troelsen, studielektor, cand. oecon. og Finn Østrup, professor, begge CBS (Copenhagen Business School) udlægge årsagen:

»En hovedårsag bag landbrugets problemer er spekulation. Gennem de seneste år har banker og realkreditinstitutter opfordret landmændene til at optage store lån. Mange af lånene er gået til spekulationsprægede investeringer, hvor der siden finanskrisens udbrud har været store tab. Andre af lånene har pu-stet værdierne på landbrugsejendomme i vejret. Særlig efter

2005 har vi set en drastisk stigning i priserne på landbrugsejendomme. Prisstigningen på landbrugsejendomme har været langt større end for boliger og erhvervsejendomme.« 17)

Spekulationen er typisk gået på optagelse af lån i lande med lav rente, f. eks. Svejts. Men efterfølgende kursstigninger på svejtserfranc har i stedet givet tab. Således ses en kursstigning i forhold til euro på 15 pct. fra efteråret 2007 til nu (april 2010) 19).

Der har været spekuleret ivrigt i opkøb af billig østeuropæisk jord 16). Den er nu også faldet i pris.

Hertil er kommet en ugunstig prisudvikling på afsætningsiden. Mens f. eks. svinekød fra 2004 har svinget kraftigt omkring 1435 +/-440 dollars pr. ton, er fiskemel steget fra 700 til 1.700 dollars pr. ton. Soyamel, hvis pris i perioden 2005-2008 lå ret stabilt på 190 dollars pr. ton, ligger nu på 315 dollars pr. ton (april 2010). Den har endog et par gange i mellemtiden været oppe at ringe ved 445 dollars pr. ton 20). Fiske- og soyamel er vigtige proteinkilder til foder 20).

Arla og især Danish Crown har derimod klaret krisen bedre og er dermed styrket relativt i forhold til de primære producenter 21).

Landbrugets gældsprocent er under denne udvikling nået op på 60, en rekord i EU. Hver tiende landmand er i akut fare for konkurs, hvilket igen presser bankerne 15). Det formodes, at op imod en fjerdedel af 13.000 heltidsbrug kan være nedlagt inden for fem år 22).

Den fremherskende tænkning kan, som allerede nævnt, kun se løsningen på disse kæmpeproblemer gennem dannelsen af store landbrugsenheder i form af Landbrug A/S, dvs. ved at give storkapitalen fri tilgang til landbrugsområdet 3), 17), 22).

Regeringen har lyttet. I februar 2010 blev fremlagt et forslag til en nu vedtaget landbrugslov, der fjerner stort set alle restriktioner hvad angår ejerskab, brugsstørrelse og antal dyr 23). Samtidig har landbruget igen fået en milliardstor håndsrækning af skatteydernes penge 24).

Landbrugets fremtid

En gældsprocent på 60 og to års røde tal på bundlinjen er vel ikke ensbetydende med forestående kollaps med omfattende ned-

læggelse af landbruget i Danmark. Men det står klart, at udviklingen med færre, større brug og endnu mere industrialiseret drift forceres. Storkapitalen styrkes og hermed må forventes endnu mere spekulation og orientering mod hurtig profit. En mulighed er at forarbejdningsindustrien, som er mindre hårdt ramt af krisen, styrker sin indflydelse, bl.a. gennem opkøb af landbrug. Under alle omstændigheder vil magtblokken Landbrug & Fødevarer styrkes. Livet i landsbyerne – det, der endnu er tilbage – vil gå heden.

Den aktive del af landbefolkningen vil endegyldigt bestå af forpagtere (på vegne af den indskudte kapital) og landarbejdere. Klasseforholdene bliver således mere som i byerne. Bønder som samfundslag og mulig alliancepartnere for arbejderklassen vil utvivlsomt forsvinde. Landarbejderklassen vil øges i antal. Da der sandsynligvis vil være et stort islæt af migrantarbejdere fra Østeuropa, vil der blive meget store problemer med at organisere disse arbejdere fagligt og få dem med som deltagere i klassekampen.

Miljøproblemerne

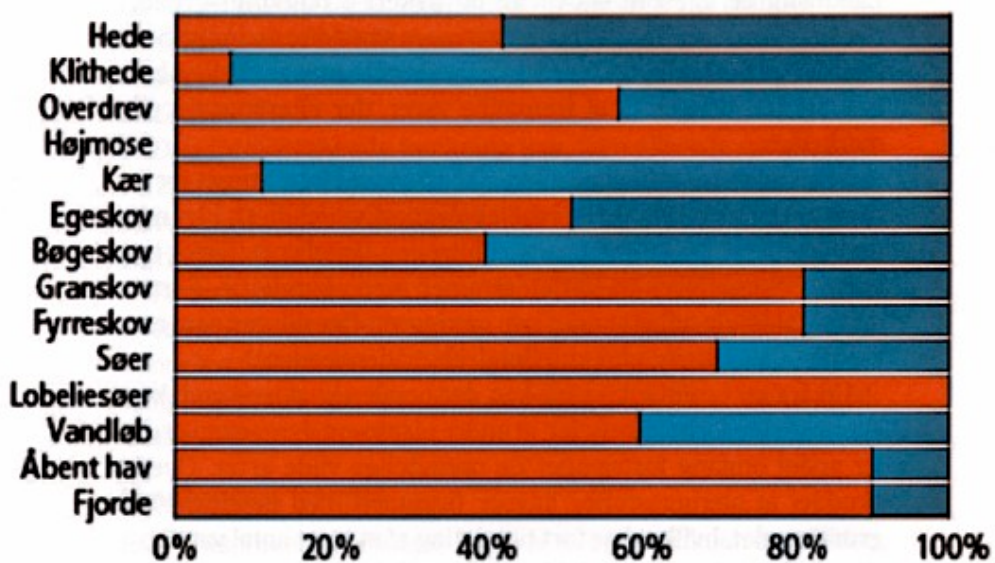
Landbrug er ligesom skovbrug og fiskeri produktionsgrene, der integrerer sig direkte i økosystemers stofskifte og indgriber i det for at få et udbytte, der kan tilfredsstille menneskelige behov og kan bruges til at fremstille varer, der efterspørges på markedet.

Marx påviste, at kapitalistiske driftsformer i landbruget førte til en »*metabolic rift*« (brist i metabolismen, stofskiftet), idet mineralske næringsstoffer, primært nitrogen (kvælstof), fosfor og kalium, eksporteres fra jorden sammen med afgrøderne. For at undgå faldende udbytte må disse næringsstoffer tilføres som natur- og/eller kunstgødning (eller driftsmåden ændres).

Ud fra en profittankegang kan det betale sig at overgødske. Næringsrige forhold betyder, at andre plante- og dyrearter i et eller andet omfang fortrænges af oprindelige vilde arter. Overskuddet af næringsstoffer havner (sammen med pesticider) i grundvandet, hvilket har ført til lukning af et stort antal vandboringer. Det udvaskes endvidere til vandløb og i kystnære hav-

områder. Det fremmer algevækst og kan føre til iltmangel, hvilket totalt ændrer økologien her. For at forstå den vidtgående effekt af bare én slags forurening, nitrogen, bringes følgende beskrivelse, skrevet af eksperterne fra det nedlagte Naturråd. Nedlæggelsen foretog den borgerlige regering i 2002 som led i kampen mod ekspertvælde og smagsdommeri.

»For at forstå virkningerne af denne næringsstofftilførsel er det nødvendigt at se på begrebet naturens tålegrænser. Tålegrænser er en bestemt naturtypes mulighed for at »tåle« tilførsel af kvælstof (eller andre forurenende stoffer), uden at det ændrer naturtypens funktionsmåde eller artssammensætning. Tålegrænser er meget forskellige fra naturtype til naturtype og kan også variere noget fra lokalitet til lokalitet. Mest følsomme er højmoser og næringsfattige søer. Dernæst følger heder, overdrev, søer, skove og havet. Tilførslerne af kvælstof er i dag så store, at tålegrænserne for alle højmoser er overskredet. For en række andre naturtyper angiver de udfyldte søjler på figuren nedenfor, på hvor stor en procentdel af arealet tålegrænserne er overskredet.« 25)

Det industrialiserede, energikrævende landbrug med brug af pesticider og store maskiner påvirker også naturen på anden måde. Det bidrager til udledningen af CO₂ og andre drivhusgasser, hvor landbruget står for 15 pct. (2007) 26). Det steriliserer i en eller anden grad store områder for alt andet end den ønskede afgrøde med voldsom påvirkning af biodiversiteten til følge. Situationens alvor fremgår af, at 29 pct. af 5.656 danske arter nu er med på den gule eller røde liste over truede arter 27).

Jordens indhold af organisk stof mindskes, hvilket forringer dens evne til at tilbageholde næringsstoffer. Desuden frigøres derved CO₂. Tunge maskiner komprimerer jorden, hvilket kan mindske frugtbarheden (traktose) og orme og insekters levedmuligheder. Hårdt er det gået ud over padderne, der har været i stærk tilbagegang.

Symptomatisk er også udviklingen for biernes vedkommende. En snylter, kommet til fra Indien, har udryddet de vilde honningbier i Europa. Antallet af bifamiljer i Danmark er reduceret fra 200.000 i 1950 til 80.000 nu, på trods af at værdien af deres bestøvningsarbejde vurderes til 1-3 mia. kr. 28). Brugen af pesticider er en vigtig faktor for tilbagegangen 29). I og med at biernes indsats er helt uundværlig for afgrøder af frugttræer og raps mv., og meget derfor bliver gjort for at beskytte dem mod pesticiderne, forstår man, hvor meget de mindre »nyttige« insektarter er udsat.

Endelig driver landbrugets forvandling til industri, under de beskrevne betingelser, en kile ind mellem mennesket og naturen. Det fjerner væsentlige oplevelser fra menneskets liv og gør det fattigere. For at opleve natur må man flytte sig til særlige naturområder, der dog altid er truet af risikoen for, at deres beskyttelsesstatus ophæves af stærke lobbygrupper, der har brug for arealerne, i kombination med regeringer, der er særligt lydhøre for kapitalens og landbrugets krav.

Den borgerlige regerings indsats for at beskytte miljøet har været parodisk med forskellige kvælstof- og pesticidpakker, der imidlertid alle har været frivillige og dermed givet utilstrækkelig eller ingen effekt. »Grøn vækst« -planen (2009) har trods det

pæne navn med sin ophævelse af svineloftet elementer, der er direkte skadelige for miljøet.

Det er indlysende, at den ovenfor beskrevne udvikling på ingen måde er til fordel for det store flertal af nuværende og (især) kommende indbyggere i vores land. Når denne udvikling alligevel fortsætter, hænger det tæt sammen med, at overlevelsen af en landbrugsvirksomhed afhænger af, at profit kan hjemtages på kort sigt og at skaderne på miljø, grundvand og æstetiske værdier kan tørres af på det omgivende samfund og altså ikke indgår i regnskabet.

Udsigten til at bedrifterne nu bliver bestyret af forpagtere på vegne af aktiekapitaler, samt at støttemulighederne indskrænkes, vil gøre kravet om profit her og nu endnu mere altafgørende. Det vil heller ikke mindske den voldsomme koncentration af magt omkring landbrugs- og fødevarersektoren, som er beskrevet ovenfor. Tværtimod. Det er en magt, der vil blive brugt til at bekæmpe alle samfundskrav (herunder miljøkrav), som kan indskrænke profitten.

At EU i det længere løb vil sætte magt bag for at gennemtvinge væsentlige miljødirektiver, der i fornødent omfang sikrer bæredygtigheden, er totalt utopisk ud fra EU's egen konkurrenceevnemålsætning. Karakteristisk nok er reguleringen af miljøet den eneste side af EU's virksomhed, som den borgerlige regering behandler helt fra oven og nedefter.

Konklusion

Man kan med en vis ret beskrive landbruget i de kapitalistiske samfund som produktionens (mest) syge mand, der på den ene side må have medicin for at kunne opfylde sin rolle i det kapitalistiske samfund, på den anden side gang på gang sætter eget helbred på spil ved letsindig omgang med sit eget eksistensgrundlag: jorden (spekulation, økologisk degradering). Bag dette står ikke kun landbrugets aktører. Det gør også kreditinstitutioner og spekulanter.

Eneste virksomme medicin er at kassere den økonomiske model, først og fremmest ophæve privatejet af jord, den primære årsag til spekulation og kriser. Produktionen må styres efter samfundets behov og ikke efter markedets uforudsigelige og spekulationspåvirkede udsving. Herigennem og gennem økologisk drift kan bæredygtigheden sikres. En kommunistisk politik for at nå frem til dette og til samtidig sikring af miljøet og bæredygtigheden kræves.

Kilder

1. Den store Danske Encyclopædi, Gyldendal, København 2004, CD-udgave:
»Landbrug«
2. <http://www.dst.dk/Statistik/ags/Publikation.aspx?address=RegnLand08>
3. Peter Nedergaard, professor i statskundskab ved KU, i Politiken 6/3-2010, se også
http://borsen.dk/politik/nyhed/177468/newsfeeds_rss/
4. Ref. 1: »Andelsbevægelse«
5. http://www.forbrugerradet.dk/om_os-taler/debat012/?ref=795
6. http://www.danskladbrug.dk/Presse/Nyheder/LF_er_en_realitet.htm
7. <http://www.lf.dk/Medlemmer/Medlemsoversigt/Virksomheder.aspx>
8. <http://www.realdania.dk/Presse/Nyheder/2010/Realdanias+Årsregnskabsmeddelelse+2009.aspx>
9. <http://www.konkurrencestyrelsen.dk/index.php?id=22489>
10. http://www.forbrugerradet.dk/om_os-taler/andelsb/?ref=795
11. http://ec.europa.eu/danmark/eu-politik/alle_emner/statistik/2009/090716_eurostat_forbruger-pris-niveau-2008_da.htm
12. <http://www.berlingske.dk/debat/det-tabte-land>
<http://www.berlingske.dk/kommentarer/saadan-kommer-dansk-landbrug-tilbage-paa-fode>
13. <http://www.fvm.dk/Nyhedsvisning.aspx?ID=18486&PID=167253&NewsID=5389>
14. Jørgen Priéme: Fra Jord til Bord, udg. af Strukturdirektoratet 1998.
http://www.dffe.dk/Files/Filer/Om_direktoratet/Publikationer/JordBord.pdf
15. <http://www.business.dk/finans/store-laan-til-landbruget-presser-bankerne>
16. <http://www.apk2000.dk/netavisen/artikler/okonomi/10/kp06-s14.html>
17. <http://www.berlingske.dk/kommentarer/saadan-kommer-dansk-landbrug-tilbage-paa-fode>
18. http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Regnskab-og-revision/Driftsresultater/Sider/Landbrugets_driftsresultater_for_2007.aspx
http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Regnskab-og-revision/Driftsresultater/Sider/Landbrugets_driftsresultater_2008.aspx
http://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Regnskab-og-revision/Driftsresultater/Filer/Driftsresultater_foreloebige_240310_v2.pdf
19. <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/eurofxref-graph-chf.en.html>
20. <http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=pork&months=120>
<http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=fish-meal&months=120>
<http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=soybean-meal&months=120>

21. <http://www.top1000.dk/virksomheder/7/regnskab.pdf>
<http://www.danishcrown.dk/page19901.aspx>
22. www.politiken.dk/erhverv/article909956.ece
23. Arbejderen, 19. februar 2010.
24. <http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/2010/02/24/141918.htm>
25. Naturrådet: Det fede landskab, Vismandsrapport 2002. Kan findes under udgivelser på hjemmesiden.
<http://www.naturraadet.com/start.htm#om/default.htm>
26. http://www.ens.dk/Documents/Netboghandel%20-%20publikationer/Energi%20og%20statistik/2009/HTML/energi_08/html/kap08.htm
27. <http://naturogmiljoe.dmu.dk/Naturbiodiversitet/6.6/>
28. Natur & Miljø, nr. 1. 2010
29. <http://www.telegraph.co.uk/earth/wildlife/6157395/Pesticides-blamed-for-killing-bees.html>

En varm tak til David Ashton for hans bidrag, for inspiration og ideer.

Kommunistisk Parti har besluttet at igangsætte en proces for at udarbejde et program for demokratiske og antimonopolistiske reformer, som peger frem mod socialismen.

Der er tale om et program for Danmarks udvikling i et revolutionært antikapitalistisk og antimonopolistisk perspektiv, et program der udstikker en retning for arbejderklassens kamp for politiske, økonomiske og sociale reformer rettet imod monopolkapitalens magt og interesser.

I den forbindelse udarbejdes der i løbet af 2010 og 2011 en række analyser og baggrundspapirer, der skal underbygge programmets indhold.
Denne pjece udgør ét af disse bidrag.

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk